

הלכות תפילת מנחה

תפילת מנחה

א. יזהר בתפילת המנחה להתפלל בכוונה יתירה, שאליהו הנביא זכור לטוב לא נענה אלא בתפילת המנחה, וכדאיתא בזוה"ק פר' ויחי וז"ל: בכולהו צלותא בעי בר נש לכוונא דעתיה, ובהאי צלותא (מנחה) יתיר מכולהו, בגין דדינא שריא בעלמא. ועל דא צלותא דמנחה יצחק תקין לה^א.

עיונים והארות

שיתגברו הרחמים על הדין כחו גדול ומפיקים לו רצונו וחפצו כיון שהפיק רצון שמים בהתחננו אליו ולעורר רחמים בזמן הדין וממלאים כל שאלותיו ונענה, לכן צריך לכון כראוי ולהיותו לאיש לשבר מנעולין ולבטל כל כחות הטומאה אשר התחילו להתעורר בזמן ההוא וא"ת אם כן אפילו תפילת ערבית היא שעה ראויה יותר ויותר מכ"ש שכבר שלטו כל כחות הטומאה וכ"א ואחד עומד על ממשלתו ומי שמשבר תוקפם וחזקם יחשב איש גבור חיל וראוי שתפילתו תהא נענית על כל פנים י"ל ממקום שבאת משום שכבר גברה ממשלתם ותקפה ידם אין לו כח להציל ולשבר את אשר כבר עשוהו ואין לחסום שור בדישו וכו', עוד טעם לעניית תפילת מנחה מפני שהיא שעה שכל העולם עוסק' במלאכתם כ"א טרוד בענייניו וחפציו. ומי שמניח כל חפציו ופעולתיו ורודף אחר חפצי שמי' ומתפלל ומתחנן לפני אדון העולם ומכיר אדנותו וגדולתו והוא כעבד הנרצה לו לעבוד עבודתו ראוי להביט על העני הלזה החדד אל דבר ה'. עכ"ד.

א. גמ' בברכות (י:): ואמר רבי חלבו אמר רב הונא: לעולם יהא אדם זהיר בתפילת המנחה שהרי אליהו לא נענה אלא בתפילת המנחה שנאמר "ויהי בעלות המנחה ויגש אליהו הנביא ויאמר וגו' ענני ה' ענני ענני" שתרד אש מן השמים וענני שלא יאמרו מעשה כשפים הם.

ועוד שם (כ:): יצחק תקן תפילת מנחה שנאמר "ויצא יצחק לשוח בשדה לפנות ערב" ואין שיחה אלא תפילה שנאמר "תפילה לעני כי יעטף ולפני ה' ישפוך שיחו".

ובתב בסדר היום (תפילת מנחה), ובהגיע זמן מנחה יקום בזריזות ממלאכתו או מעסק תורתו ולא לבטל אותה על שום דבר בעולם וכו', וצריך האדם ליזוהר בתפילת המנחה הרבה מאד כמ"ש ז"ל שמצינו שלא נענה אליהו אלא בתפילת המנחה והוא בכוונה המתין לאותה שעה כמו שמפורש בפסוק ויהתל בהם אליהו וכו' נראה שאותה שעה ראויה לעניי' משעה אחרת והטעם מפני שאותה שעה מתחלת לשלוט מדה"ד ומי שיוכל לשלוט

ב. צריך שיטול ידיו קודם התפילה, ומורנו האריז"ל היה נוהג ליתן צדקה גם במנחה

עיונים זהירות

שעשה ליצחק לא הקריב קרבן, וגם בסעודה שעשה בעת בשורת יצחק למלאכים לא הקריב לפניו, והשיב לו הקב"ה כי המילה במקום קרבן, ואמר יצחק יש כאן קרבן ואין מנחה עמד ותיקן תפילה שתהיה במקום מנחה ע"כ.

וכתב רבנו האריז"ל: כשנברא אדם הראשון ועמד על רגליו היה זמן מנחה והתפלל ובירר ותיקן כל העולמות כולם ע"י תפילתו ומעשיו, וא"כ התפילה הראשונה שהיתה מעולם, היא תפילת המנחה, ואמר לפני הקב"ה תכון תפילתי קטורת לפניך ר"ת תתק"ל כמנין שנותיו של אדה"ר, ולכן אומרים פסוק זה קודם תפילת מנחה. ויזוהר בה מאוד.

כתב המקובל רבנו אליהו די וידאש ז"ל בראשית חכמה (תוצאות חיים פא), ישתדל להתפלל מנחה בעונתה ויקדים ואל יאחר כי זריזים מקדימים למצוות, ויתפלל אותה בכוונה יתירה לבסם הדין השולט באותו זמן, וכן פירשו בזוהר (ויחי רל), לכן בהגיע זמן המנחה יפנה עצמו מכל עסקיו ויתפלל אותה כראוי ואפילו יראה לו שיגיע לו מזה הפסד ממוון, נאמן הוא בעל מלאכתו שישלם לו שכר פעולתו וממקום אחר ימציא לו הקדוש ברוך הוא כפלים, ולזה צריך שישים הבטחון בו, שאם יירא בממונו שיחסר לו נמצא הכסף והזהב בטחונו ולא השם יתברך, והוא כמו עובד עבודה זרה כי עיקר העבודה זרה שהיו עובדים הקדמונים הוא שהיתה ממציאה להם כסף וזהב וריוח. ומי שהוא עוזב עבודת קונו בשביל ריוח ממוון הרי הוא דומה לו, עכ"ד.

ב. וז"ל השו"ע (סי' רלג סעי' ב): אם יש לו מים, צריך ליטול ידיו כדי להתפלל, אף ע"פ שאינו יודע

ורבנו חיים פלאגי בספרו כה"ח (סי' יט אות א) כתב, כי מעלת תפילת מנחה מסוגלת לכפר על כל חטאות האדם, וגם משה רבנו עליו השלום התפלל בזמן עון העגל במנחה וכמו שכתב בעל הטורים (שמות לב, ל), ולכן אליהו הנביא זכור לטוב בחר לבקש ולהתפלל על ביטול עבודה זרה במנחה, כי למד כן ממשה רבנו עליו השלום והיא שעת רצון והיא גורמת לקבל התפילה. עכ"ד.

איתא בזוה"ק (שמות כא): רבי תנחום אמר לפיכך יצחק תיקן תפילת המנחה שהוא כנגד מדת הדין, אמר רבי יצחק מכאן אוי לנו כי פנה היום כי ינטו צללי ערב, כי פנה היום זה מדת החסד כי ינטו צללי ערב שכבר גבר מדת הדין ע"כ.

עוד שם בזוהר (במדבר קכא) תא חזי בשעתא צלוחתא דמנחה דינא שריא בעלמא ויצחק תיקן צלוחתא דמנחה אתפרש שמאלא לקבלא ליה ואתער ליליא בתר דאתער כל אינון נטורי פתיחין דלבר כולוהו מתערין בעלמא ואתפשטו ע"כ.

ובשעה"ב (דף נב ע"א) כתב, כי תפילת המנחה היא דינים ואין לעולמות עתה מוחין חדשים אלא מן הרשימו של המוחין דשחרית ולכן הוא זמן שליטת הדינים, ופעם אחרת שמעתי ממורי ז"ל כי תפילת המנחה היא דינא קשיא ולכן אין העיקר שלה רק תפילת העמידה ואין בה יחוד קריאת שמע, אמנם היא בעולם האצילות אבל אם היינו מחברים עמה ומזכירים את היכלי עולם הבריאה היו הקל"י מתעוררות בעולם.

והשל"ה (קורת, תורה אור ה) כתב, כי לכן היה חטא אדם הראשון בשעת המנחה. וכתב עוד (וירא, תורה אור ד) שלכן נקראת התפילה בשם מנחה, כי קטרג השטן על אברהם אבינו שמכל הסעודה

קודם שיתחיל להתפלל, והיה נותן שתי פרוטות ופרוטה ג'.

ג. מורנו האריז"ל היה נזהר שלא להתפלל מנחה אלא סמוך לשקיעת החמה, כנז' בגמ' על הפסוק "יראוך עם שמש", ומ"מ זמן תפילת מנחה לכתחילה הוא מתשע שעות ומחצה בשעות זמניות, שמשערים אותן מהנץ החמה ועד השקיעה¹. וזה הנקרא

עיונים והארות

י"ב שעות ממש, וכן הוא החשבון, הנה מנחה קטנה היא שתי שעות וחצי קודם הלילה, וחצי הזמן הזה הוא שעה ורביע קודם צאת הכוכבים, שזמן יציאתם הוא שליש שעה אחר קריאת המגרב כנז', ואם היום הוא י"ב שעות דהיינו מעמוד השחר אז זמן תפילת ערבית הוא בשעה י"א וחמשה דקים, כיצד, מזמן פלג המנחה שהוא שעה ורביע כנז"ל תסיר שליש שעה שיש מקריאת המגרב עד צאת הכוכבים, נשאר שיעור פלג המנחה שעה אחת חסר חמשה דקים, על כן אמרנו כיון שנעשה שעה אחת עשרה וחמשה דקים אז יתפללו ערבית:

ואם היום ארוך, דעמוד השחר הוא בתחלת שעה עשירית, דנמצא שעות היום הם חמש עשרה, הנה אז נחלק שלש שעות היתרים האלה על הי"ב שעות ונעשית בזה כל שעה מן הי"ב שעות ורביע, ונמצא לפ"ז שעה ורביע של פלג המנחה שיעורם שעה וחצי וארבעה דקים, יען כי בחשבון היום הזה תהיה כל רביע שעה שיעור י"ט דקים, תסיר מזה השיעור של שעה וחצי וארבעה דקים הנז' שליש שעה שיש מקריאת המגרב עד צאת הכוכבים, נשאר כזה השיעור של פלג המנחה שעה וי"ד דקים, נמצא זמן תפילת ערבית הוא בשעה אחת עשרה חסר י"ד דקים:

ואם היום קצר, שהוא עשר שעות מעמוד השחר, נמצא השעות של זה היום נחשבת כל שעה בחמשים דקים, ולפ"ז רביע השעה הוא י"ב דקים וחצי, נמצא שעה ורביע דפלג המנחה הוא שיעור שעה ושני דקים וחצי, תסיר מזה שליש שעה שיש

להם שום לכלוך, ולא יברך. וברמ"א, ואפ"י עומד מלמודו, יטול ידיו לתפילה (מנהגים), ואם אין לו מים מזומנים, אינו צריך ליטול.

ועיין בשו"ת אול"צ (ח"ב פרק מה תשובה כד) דכתב ונטילה זו אינה חייבת כלי שכן מרן השו"ע לא כתב שצריך לעשותה בכלי ומ"מ המחמיר בכלי כדעת הרמב"ם תע"ב.

ואף אברכי כולל או הלומדים בשיעור ותיכף אחרי הלימוד מתפללים מנחה גם יזהרו ליטול ידיהם לפני התפילה. וכמבואר ברמ"א הנ"ל, ובכה"ח (סי' צב ס"ק כו) הביא דברי הכנסת הגדולה שראה לרבו ועוד ת"ח שהקלו בזה שכשעמדו מלימודם התפללו בלי נטילה וסיים דמ"מ נכון להחמיר לצאת יד"ח אליבא דכו"ע.

ג. **שעה"ב** (דף נב ע"א). וכתב כה"ח (סי' רל"ב ס"ק ג) דיש ליתנה קודם הכנסו לבית הכנסת כדי שתעלה לו לשתיים.

ומורנו הגאון חיד"א כתב בחיים שאל (ח"ב סי' כה) דנמנעים לתת צדקה מאחר חצות היום וככה נוהגים בבית אל שלא נותנים לשמש לאסוף צדקה במנחה. (והוב"ד בניתיב עם סי' צב סע"ז).

ד. **מו"ר הבא"ח** (ש"א פ"י ויקהל אות ח) כתב, חשבון פלג המנחה להתפלל בו ערבית כך הוא המנהג פה עירנו בגדאד יע"א לחשוב מעמוד השחר עד צאת הכוכבים, ומנהגנו לחשוב צאת הכוכבים שליש שעה אחר קריאת המגרב שהוא קורא בסוף

"מנחה קטנה". ובשעת הדחק כגון שיש לו עסק גדול וכיוצא, וחושש שמא יטרד וישכח ויעבור זמן התפילה, מותר לו לכתחילה להתפלל מנחה משש שעות ומחצה זמניות, והיא הנקראת "מנחה גדולה". וכן בני הישיבות שיש להם סדרים מיוחדים וצריכים ללמוד ברצף של ארבע שעות וכיוצא, יכולים לכתחילה להתפלל מנחה גדולה."

עיונים והארות

מתשע שעות ומחצה ולמעלה" ע"כ. וכתב מרן בשלחן ערוך (סי' רלג, סעי' א) "מי שהתפלל תפילת המנחה לאחר שש שעות ומחצה ולמעלה יצא, ועיקר זמנה מתשע שעות ומחצה ולמעלה עד הלילה לרבנו, ולרבי יהודה עד פלג המנחה שהוא עד סוף י"א שעות חסר רביע, ואסיקנא דעבד כמר עבד, ודעבד כמר עבד ע"כ. וכתב הט"ז (ס"א) מי שהתפלל יצא משמע דוקא בדיעבד אבל לכתחילה צריך שיתפלל מנחה קטנה.

ומדברי הזוה"ק (חיי שרה קלב): מוכח שזמן מנחה הוא משש שעות ומחצה, דשם איתא כיון דנטה שמשא ונחתא לסטר מערב, הוא כדין איהו זמן צלותא דמנחה, וכבר פנה יום ואתו צללי ערב וכו', ע"כ. וכ"כ הרב שלמי ציבור (דף י') דהשו"ע ובזוהר חולקים בזה ולפי הזוהר זמן מנחה הוא בעת דמדומי חמה וכ"ד רב האריז"ל בשעה"כ (שם).

ובענין תפילת מנחה גדולה לכתחלה כתב מו"ר האול"צ (ח"ב פט"ו תשובה ב), אין להתפלל לכתחילה מנחה גדולה, אף אם ימנע בשל כך מתפילה בציבור, אלא יתפלל אחר כך ביחידות מנחה קטנה אם לא יהיה לו אז מנין, אבל מותר להתפלל מנחה גדולה כדי שלא לעבור על איסור אכילה קודם התפילה. ויש להזוהר בזמן מנחה גדולה, שיש להוסיף על מה שכתוב בלוחות המצויים עוד כשבע דקות. וטוב להוסיף על מה שכתוב בלוחות כרבע שעה. ובימי הקיץ יש להוסיף עליהן אף כמה דקות יותר, ע"כ.

מקריאת המגרב עד צאת הכוכבים, נשאר שיעור פלג המנחה כולו שנים וארבעים דקים וחצי, נמצאת תפילת ערבית הוא בשעה אחת עשרה ושבעה עשר דקים וחצי, עכ"ל הבא"ח.

אמנם מו"ר מופת הדור בספרו הליכות עולם (ח"א פר' ויקהל הלכה ב) כתב וז"ל: רבותינו הפוסקים נחלקו אם יש למנות שעות היום מעלות השחר ועד צאת הכוכבים, או מזריחת השמש ועד שקיעתה. ולענין הלכה נראה שהרוצה למנות שעות היום מזריחת השמש ועד שקיעתה, בין להקל ובין להחמיר, יש לו על מה שיסמוך. ומכל מקום בדברים שהם מדאורייתא, טוב להחמיר למנות השעות מעלות השחר ועד צאת הכוכבים. ולענין סוף זמן אכילת חמץ וסוף זמן ביעור חמץ, אף על פי שהוא מדרבנן, (שהרי מן התורה זמן איסור מחצות היום, וחכמים החמירו להוסיף שעתיים לאיסור אכילת חמץ, ושעה אחת לביעור חמץ), נהגו להחמיר למנות השעות מעלות השחר ועד צאת הכוכבים.

וזמן צאת הכוכבים הוא כשיעור שלשת רבעי מיל לאחר השקיעה, דהיינו כשלוש עשרה דקות וחצי (בדקות זמניות) אחר שקיעת החמה. ובדברים האסורים מן התורה, כגון לענין זמן צאת שבת ויום הכפורים, ראוי לכל ירא שמים להחמיר עד זמן רבנו תם, דהיינו עד שעה וחמישית השעה (בשעות זמניות) אחר שקיעת החמה.

ה. בגמרא (ברכות ט:), איזו היא מנחה גדולה משש שעות ומחצה ולמעלה, ואיזו היא מנחה קטנה

ד. מכיון שלדעת מרן השו"ע (ס' רלב) אסור לאכול אפי' סעודה קטנה סמוך למנחה גדולה, צריך להשתדל שלא יאכל פת יותר מכביצה, ולכן בסעודה גדולה כגון ברית מילה וכיוצא, יזהרו להתפלל מנחה קודם הסעודה ורק אח"כ יעשו הסעודה, ואם קשה לו, יזהר להניח שומר שיזכירו.

עיונים והארות

לאכול, בסעודה גדולה. רב אחא בר יעקב אמר בסעודה קטנה ע"כ. ודעת הרא"ש (שבת פרק א סי' יח) דהלכה כלישנא קמא דדוקא סעודה גדולה אסור אבל קטנה מותר וכן כתבו התוספות (שם ד"ה בתספורת), וכתב הרא"ש שדעת רבנו תם שסעודה קטנה מותרת גם סמוך למנחה קטנה דלא חיישינן לאמשוכי.

אבל הרי"ף (שבת שם) כתב שאפילו סעודה קטנה בזמן מנחה גדולה אסור, וכן פסק הרמב"ם (פ"ו מהלכות תפילה הלכה ה), גם רבנו יונה ז"ל סובר שאסור וכמו שכתב בשמו הרא"ש (שם), וכתב הטור (בחומ"מ סי' ה) שמסקנת אביו הרא"ש כדעת הרי"ף, ועיין בית יוסף (חומ"מ שם). וכ"פ מרן השו"ע (או"ח סי' רלב סעי' ב).

ודעת הרמ"א (שם) דסעודה גדולה סמוך למנחה גדולה מותר כדעת בעל המאור והנימוקי יוסף (שבת שם), וסעודה קטנה סמוך למנחה קטנה מותר כדעת הטור ור"י. וכתב שנהגו להקל כשתי הסברות הללו משום דעכשיו יש שמש שקורא לבית הכנסת להתפלל ואין חשש שיימשך בסעודתו וישכח. וכן כתב באגודה (שבת טו) וכן כתבו המרדכי.

וכתב הרב חסד לאלפים (רלב ז) שכל מה שהתירו סעודה קטנה היינו היכא דאיכא שמש קבוע הקורא לבית הכנסת דלא חיישינן שמה יפשע והיינו ביחיד הסועד לעצמו, אבל רבים שנכנסו כגון לסעודת מילה ונישואין ואפילו הם סמוך למנחה גדולה, איסורא עבדי אפילו לא איבדו תפילת מנחה

אולם מו"ר הראשל"צ בספרו ילקוט יוסף (סי' רלג סעי' ב) כתב, מי שאינו משיג מנין לתפילת "מנחה קטנה" ויש לו מנין רק לתפילת מנחה גדולה, עדיף להתפלל לכתחלה מנחה גדולה ובצבור, מאשר להתפלל מנחה קטנה ביחיד, וכן ראוי להורות. ובמקורות כתב, ואף שבשו"ת שואל ונשאל ח"ג (סי' ק) כתב, שלפי מנהגנו כדעת מרן להתפלל מנחה קטנה, מוטב להתפלל מנחה קטנה ביחיד, מאשר להתפלל מנחה גדולה בצבור, ע"ש. אולם אחר שמצינו לרוב הראשונים שכתבו שמותר אף לכתחלה להתפלל מנחה גדולה, והזהו"ק מסייע להם, ואף להרמב"ם ומרן בדיעבד יצא, לפיכך יש להתפלל בצבור מנחה גדולה, כל שלא יוכל להשיג מנין למנחה קטנה. וכמבואר כל זה בשו"ת יחווה דעת ח"ד סי' יט בהערה.

ובשו"ת יחווה דעת (ח"ד סי' יט) כתב, שבני ישיבות הלומדים ברציפות ואם יעשו מנחה קטנה יצטרכו להפסיק מתלמודם, יתפללו מנחה גדולה. וכן ראינו לו עצמו שהיה נוהג כן.

ובהליכות עולם (ח"א פר' ויקהל הלכה ד) כתב מו"ר מופת הדור, דבתי דין היושבים לדון דין סמוך לזמן מנחה גדולה, יש להם על מה שיסמוכו, ואין לחוש שמא ימשכו בדיון וישכחו להתפלל תפילת המנחה, אלא יאמרו לשמש בית הדין להזכירם להתפלל.

ו. **במשנה** (שבת טו), לא ישב אדם לפני הספר סמוך למנחה עד שיתפלל לא יכנס אדם למרחץ ולא לבורסקי ולא לאכול ולא לדין. ובגמרא ולא

ה. בשעת הדחק, אם לא התפלל מנחה עד שקיעת החמה, יכול להתפלל עד שלוש עשרה וחצי דקות זמניות אחר השקיעה.¹

עיונים והארות

נתאחר על ידי אונס להתפלל עד לאחר שלוש עשרה וחצי דקות לאחר השקיעה, יכול עדיין להתפלל, ויתנה ויאמר, אם עתה עדיין יום, הריני מתפלל לשם מנחה, ואם עתה לילה, הריני מתפלל לשם ערבית, ויתפלל תפילה שניה, ויתנה בה גם כן ויאמר, אם עלתה לי התפילה הקודמת למנחה, הריני מתפלל עתה לשם ערבית, ואם התפילה הקודמת עלתה לי לערבית, הריני מתפלל תפילה זו לשם תשלומין לתפילת מנחה, ואין עושים תנאי זה במנחה של ערב שבת ושל מוצאי שבת, ע"כ.

ובביאורים לתשובה כתב, ראה מה שנתבאר בזה בספר "אול"צ (תשובות ח"א חאו"ח סי' כ'), ושם נתבאר, שתפילת מנחה היא דרבנן, ולכן יש להקל להתפלל תוך י"ג וחצי דקות שאחר השקיעה. ואעפ"י שבבאה"ל (סי' רסא סעי' ב ד"ה ושיעור), כתב להוכיח מסתימות מרן שאף בשבותים דרבנן יש להחמיר, מ"מ יש לומר דהיינו דוקא בהלכות שבת, משום חומרא דשבת, או משום לא פלוג, ואין ראייה מזה לשאר ענינים. וראה גם בשעה"צ (סי' רלג ס"ק כא), ע"ש. ודברים אלו מצויים מאוד בחו"ל, ששם הזמן ארוך בין השקיעה לצאת הכוכבים. ופשוט שכל זה הוא כשאירע לו כן באונס, אך לכתחילה יש להזהר להתפלל לפני השקיעה.

ועוד נראה, שאם רואה שנשאר מעט זמן לפני י"ג וחצי דקות שלאחר השקיעה, ולא יוכל להתחיל ולגמור את כל התפילה קודם שיעברו י"ג וחצי דקות, שגם כן יתפלל על תנאי כמובא בתשובה, ומשום שיש להסתפק אם מותר להתחיל להתפלל בתוך זמן תפילה אם יודע שיגמור לאחר זמן תפילה, וראה מש"כ בזה בשו"ת רב פעלים (ח"א

כי עברו על דברי חכמים וכל שכן כשהגיע זמן מנחה קטנה, והמיקל בזה הוא נגד כל הגדולים האוסרים ומנהג גרועים הוא שהקלו בזה, אבל מנהג יראי השם הוא להתפלל מנחה קודם שיושבם לאכול בסעודת מילה או נישואין, וכן סעודת חתן בשבת קודש כשהיא אחר חצות היום דהויא סעודה גדולה, אבל סעודת שבת שבביתו לא מיקרי סעודה גדולה ויזוהר משכרות", עכ"ד.

וכתב מו"ר האול"צ (שם תשובה א) המנהג להקל להתחיל לאכול סעודה רגילה סמוך למנחה גדולה, אבל סעודה גדולה, כגון סעודת נישואין או ברית מילה, לא יכנס לאכול לפני שיתפלל תפילת מנחה, ואם מוכרח לאכול ואינו מוצא מנין, יתפלל ביחיד ואחר כך יאכל, וטוב להחמיר שאף סעודה רגילה לא יאכל עד שיתפלל או שיעמיד שומר שיזכיר לו להתפלל. ולהתרחץ מותר בכל אופן, ואף בבית מרחץ שבימינו. וכן מותר להכנס לספר אם יש לספר או לשכנו עוד זוג מספרים. וכן מותר להתגלח במכונת גילוח אם יש לו או לשכנו עוד מכונת גילוח. ולענין להכנס לישן צריך לשער בעצמו, אם רגיל לישן מעט ביום ולקום מיד, יכול לישן קודם שיתפלל, אבל אם יודע בעצמו שפעמים ישן הרבה בצהרים, לא ישן עד שיתפלל, ע"כ.

ז. **כתב** מו"ר גאון העולם כמוה"ר בן ציון אבא שאול זצוק"ל בספרו "אול"צ (שם תשובה ד) לכתחילה יש להתפלל תפילת מנחה עד השקיעה, ובדיעבד אפשר להתפלל עד שלוש עשרה וחצי דקות לאחר השקיעה. ואם אין הציבור מתפללים אלא לאחר השקיעה, לא יתפלל ביחידות לפני השקיעה, אלא ימתין לציבור ויתפלל עמהם, ואם

- ו. כתב בשעה"כ (דרושי תפילת המנחה דרוש ב), צריך להזהר בשעת העמידה של תפילת המנחה בלבד, שתאסור ותחבק שתי ידיך זו על גבי זו הימנית על השמאלית. גם צריך שתעצום עיניך ותסגרם בעת עמידת תפילת המנחה, עכ"ל. ומ"מ אם יודע שיש לו כונת הלב יותר בהיותו מתפלל מתוך הסידור, יתפלל מתוך הסידור, רק יזהר שלא יסתכל חוץ מן הספר שיש בידו אפילו כל דהו. וגם בזמן שמשתחוה יזהר לסגור עיניו, אע"פ שהספר בידו.
- ז. צריך לזהר גם במנחה וערבית להיות מעשרה ראשונים בבית הכנסת, ויכוין לתקן בה עון העגל שהוא גימטריא מנחה"ה.
- ח. מנהג הארז"ל, שלא להתפלל תפילת מנחה עד שהיה פורע שכר שכיר ט.

עיונים והארות

מעשרה ראשונים ע"כ. ועי' כה"ח (סי' רלב ס"ק ד) שכתב ומי שלא הצליח בשחרית להיות מעשרה ראשונים ישתדל להיות במנחה.

ובספר נאות דשא (דף ט ע"ב) כתב, כי תיקון עון העגל הוא על ידי הכוונה בתפילת מנחה, ולכן תמצא מנחה גימטריא עגל להורות שיש בכוחה לכפר אותו עון, וכתב עוד שראה יצחק אבינו עליו השלום כן ברוח הקודש ותיקן תפילת מנחה שכשיראה השם יתברך אפרו של יצחק יכפר לישראל עון העגל ע"כ.

ט. כה"ח (שם ס"ק יב). כן כתב בשער המצות (דף ס' ע"ב) וז"ל: מצות השכיר כתיב ביומו תתן שכרו הנה מורי הארז"ל היה נזוהר לקיים מצוה זו בתכלית וכאשר לא היה בידו מעות לפרוע היה מתעכב מלהתפלל תפילת מנחה עד שקיעת החמה כדי לבקש מעות לפרוע אל השכיר ההוא והיה לוקח בהלואה ופורע ואחר כך היה מתפלל במרוצה תפילת מנחה והיה אומר איך אתפלל להשם יתברך תפילת מנחה ובאה לידי מצוה גדולה כזאת ולא קיימתי עכ"ל.

סי' ה', וראה גם בכה"ח (סי' רלג ס"ק ה). וכל זה בימות החול, אבל במנחה של יום שישי ושל יום שבת אי אפשר להתנות על תפילת העמידה שתהא או מנחה או תפילת ערבית, כיון שתפילת מנחה ותפילת ערבית שונות זו מזו.

ויש לדעת ש"ג וחצי דקות המבוארים כאן היינו בשעות זמניות, וזמן זה משתנה בכמה דקות, שבימי הקיץ שהיום ארוך יותר, אף זמן זה נעשה גדול יותר, ובימי החורף שהיום קצר, זמן זה מתקצר, וכמו שכתב הרמב"ם בפירוש המשנה (פ"ק דברכות דף ט ע"א) ובשו"ת פאר הדור (סי' מד) שכל השעות אשר זכרו חכמים בכל התלמוד שעות זמניות הן, ע"ש. וכן כתב מרן הב"י (סי' נח) והרמ"א (סי' רלג סעי' א). ואף שיש חולקים על זה וסוברים שלעולם השעות שוות, וכמ"ש בתוספות הרא"ש (בברכות דף ג), וכן כתבו כמה אחרונים, מכל מקום פשט המנהג כדברי הרמב"ם ומרן שיש לחשב בשעות זמניות, וכן כתבו האחרונים. עכ"ד.

ח. כתב הגאון החסיד בחסד לאלפים (סי' רלב אות א) כי המקדים במנחה שכרו יותר גדול מהמשיכים בבוקר, ויזהר גם במנחה ומעריב להיות

ט. מנהג טוב לומר קודם תפילת מנחה "פתח אליהו הנביא", ומ"מ צריך להתחיל לשם יחוד קוב"ה וכו' הנה אנחנו באים להתפלל תפילת מנחה וכו', ואח"כ יאמר מזמור למנצח על הגתית יא. ואח"כ יאמר פרשת התמיד כנגד קרבן תמיד של בין הערבים יב.

עיונים והארות

קדישי שהיא מסוגלת לקבלת התפילה. **וזכורני** כאשר היינו הולכים למו"ר חסידא קדישא האדמו"ר בבא מאיר אבוחצירא זצוק"ל, היה כמוה וכמה פעמים שהלכנו עימו להתפלל מנחה, וכאשר יצאנו מהבית לקח בד שחור ואמר לנו תקשרו את הבד מסביב העיניים כדי שלא יראה ח"ו מראות נגעים. וכאשר הגענו לביהכנ"ס היה יושב על התיבה והתחיל "פתח אליהו הנביא" באיזה נועם לא יאומן כי יסופר, באיזה חשק גדול והתלהבות, שמעולם לא שמעתי פתח אליהו כזה.

ואנב זה נכתוב עוד בענין החשק הגדול והתלהבות הנוראה אשר היתה לאדמו"ר זיע"א בקיום המצוות שכאשר מו"ר הגאון הגדול כמוה"ר בן ציון אבא שאול זצוק"ל קיבל אירוע מוחי לא אליכם והיה המוצב מסוכן, נסעתי ביום שישי לאחר תפילת ותיקין למו"ר בבא מאיר זצוק"ל כדי לבקש ממנו על מו"ר, ושמעתי מבחוץ שהיה קורא שנים מקרא ואחד תרגום בחשק גדול והתלהבות גדולה, שג"כ לא שמעתי קריאת שמו"ת כזה מעולם, ולכן לא רציתי להכנס לבית ולהפריע עד שיגמור, והרב היה באמצע והמתנתי בחוץ יותר משעה ואח"כ גמר, וכאשר נכנסתי ישר אמר לי שבעונות הוא לא מרגיש טוב ובקושי קרא היום שמו"ת, אמרתי לו שלא שמעתי קריאת שמו"ת כזה מעולם, וכבודו אומר שהיום עוד כבודו לא הרגיש טוב, זה פלא איזה חשק ואיזה התלהבות בעבודת השי"ת.

יא. **כ"ב** מרן הב"י (סי' רלד) נוהגים לומר מה ידידות משכנותיך קודם אשרי, והטעם לאומרו כתב רבנו יעקב רקח ז"ל בספרו שערי תפילה (דף מא ע"ב

וב"כ בספר משנת חסידים (במסכת מנחה פ"א) אף על פי שעיקר תפילת המנחה צריכה להיות סמוך לשקיעת החמה ממש, לא יתפלל אותה מכל מקום עד שישלם שכר שכיר אם הוא חייב ואפילו אם יצטרך לאחרה עד אחר שקיעת החמה כדי לבקש מעות לשלמו" ע"כ.

ועיין בראשית חכמה (משא ומתן ט) ובחסד לאלפים (סי' רלב אות ד) שכתב שעל ידי קיום מצוה זו ועוד אחרות ימליצו בעדו למלאת את שאלתו ולעשות את בקשתו ע"כ. ועיין להחיד"א בצפורן שמיר (סי' יא, אות קצה) ובקשר גודל (סי' כד, אות טז) שכתב שיקח האדם מוסר לכוונן רעיוניו ויהרהר תשובה קודם מנחה ואם יוכל ללמוד תורה קודם מעט, טוב מאוד ע"כ.

עוד כתב רבנו האריז"ל כתב בשער הפסוקים (כי תצא סי' כד), הודעתיך כי לכל מצוה, יש סגולה פרטית ואמנם סגולת מצות קיום נתינת שכר שכיר ביומו, הוא שנותנים לו תוספת שבת ונפש יתירה באותו יום שבת של אותו שבוע אשר בו קיים מצוה זו מדה כנגד מדה, כי כנגד ואליו הוא נושא את נפשו והשלימה לו כמו כן נותנים לו נפש יתירה בשבת ההיא הנרמז בראשית תיבות ביומו תתן שכרו ע"כ.

י. **כתב** הגאון החיד"א בספרו מורה באצבע (סוף סי' י) וז"ל: בכניסתו לבית הכנסת הלא מראש יביע אומר פתיחת אליהו הנביא ז"ל והיא בתיקוני הזה"ק אשר קבלו רבנן

ואח"כ יאמר סדר פטום הקטורת, כי על ידי אמירתו יש שמחה בעולם, ומעביר המות, הקטרוג והרוגז, ואינו מניח לשום מזיק להתגבר י".

עיונים והארות

דיצחק אבינו ע"ה מלאך מליץ טוב על ישראל תדי, ועל פי האמור אפשר לרמוז דמהאי טעמא קבעו מזמור מה ידידות במנחה שתיקן יצחק אבינו עליו השלום, דפסוק "ה' צבאות אשרי אדם בוטח בך" אמרו יצחק אבינו עליו השלום לבטוח בשעת הדין שהיא זמן מנחה והוא בחינתו, עכ"ד.

יב. כתב מרן הבית יוסף (או"ח סי' רלד), מצוה לומר קודם אשרי, פרשת "את קרבני לחמי" וכן נהגו. ע"כ.

ובאגרת התשובה לרבנו יונה ז"ל כתב "מצוה לומר בערב במנחה קודם אשרי את פרשת את קרבני לחמי, כמו שאומר אותה בבוקר, במקום שני התמידין שהיו קרבין בכל יום בבוקר ובערב, כדי שתחשב הזכירה כמעשה, וכן הוא אומר "ונשלמה פרים שפתינו" וכן נוהגים במקצת מקומות", עכ"ד. וכן הוא בשעה"כ (דף יג ע"ג).

יג. כתב בזוהר הקדוש פר' ויקהל (דף רט.) "תא חזי האי מאן דדינא רדיף אבתריה אצטריך להאי קטורת ולאתבא קמי מאריה דהא סיועא איהו לאסתלקא דינין מניה, ובהאי ודאי מסתלקין מניה אי הוא רגילא בהאי לאדכרא תרין זמנין ביומא בצפרא וברמשא דכתיב קטורת סמים בבוקר בבוקר וכתביב בין הערבים יקטירנה" ע"כ. וכתב רבנו האריז"ל בשעה"כ (סג) כי בכוננתו לומר סדר הקטורת אנחנו מסלקים את האורות המחיים את הקלי' ולהעלות האורות למקומם למעלה ובזה הקלי' נשארים פגרים מתים, וזה סוד שאנחנו אומרים פטום הקטורת בשחרית קודם התפילה וכן בתפילת המנחה קודם העמידה ע"כ. וכן כתב המג"א (סי' רלד ס"ק ב) וטוב לומר גם כן פטום הקטורת ע"כ. וכן הוא בקיצור של"ה (דף עט ע"ד)

בדיני תפילת מנחה אות ה) משום שנזכר בו מה ידידות משכנותיך ויצחק אבינו עליו השלום נקרא ידיד כנזכר בזוהר [בלק צו]. והוא תיקן תפילת מנחה. ועוד שיש בו עוברי בעמק הבכא וזהו גיהנם וכדי שלא יתבטל ממנה בעבור משא ומתן לכן תקנו מזמור זה שיש בו ענין גהינם. ורמז לדבר, מנחה גמט' גיהנם. דמי שלא מתפלל מנחה, יורד לגיהנם. וגם רומז, דמזמור זה קרח אמרו שלא הועיל לו עושרו א"כ גם מי שלוהט אחר העושר במשא ומתן לא יעזור לו ע"כ.

והגאון חיד"א ז"ל כתב בספרו יוסף תהלות (סי' מז) הטעם שאומרים מזמור זה משום שמסיים בפסוק ה' צבאות אשרי אדם בוטח בך ופסוק זה אמרו יצחק אבינו עליו השלום. וכתב עוד ראיתי בספר אגדת אליהו (דף לב) שכתב משם רבנו הרמ"ק ז"ל דפסוק "ה' צבאות עמנו" אמרו אברהם אבינו עליו השלום, "אשרי אדם בוטח בך" אמרו יצחק, "ה' הושיעה" אמרו יעקב, וכן כתוב בסידור רבנו האר"י זצ"ל "ה' צבאות עמנו" חסד, "אשרי אדם בוטח" גבורה, "יעננו ביום קראנו" תפארת, אפשר דאברהם אבינו ע"ה אמרו בשעה שהיה לומד עם יצחק ויעקב כי ט"ו שנים עמדו במעמד שלשתן ועל ידם היה קיום העולם, וזה שאמר "ה' צבאות עמנו", דמתקיימים צבאות ישראל ממנו, במה שאנחנו עוסקים בתורה ועבודה שלשתנו, "משגב לנו" כנגד יצחק שהוא גבורה, לנו גימטריא אלהים וישגבנו מן הדין והגבורות, ואמר אשרי אדם בוטח בך בעת שהדין שולט חס ושלוש, יבטח בה'. ובתורה יש בה כ"ב אותיות וזה שאמר בוטח בך לרמוז בו ובתורתו, ומצינו שיצחק תמיד התפלל על ישראל כמו שכתבתי אני עני במקומות אחרים

י. אחר תפילת העמידה יאמרו וידוי ונפילת אפים ורשאים לאומרו בכל משך זמן בין השמשות, שהוא שלש עשרה וחצי דקות לאחר שקיעת החמה, ואין להחמיר בזה כלל. ובפרט לדידן שאין אנו נוהגים ליפול על פנינו ממש יד.

עיונים והארות

לעקוד ולכפות כוחות הדינין וזה יבא נכון בבוקר ושולט בו החסד, אבל במנחה שהוא זמן שליטת הדינין אין ראוי להלחם גם בעת ההיא ולא להתגרות במ. עכ"ל.

וראה לרבנו החיד"א ז"ל בספרו כף אחת (סי' א אות ח) שכתב לאמרה ביום הכפורים קודם מנחה, ואחריה נוסח תפילה כוללת כנדפס במחזורים ליום הכיפורים.

יד. בשו"ת אול"צ (ח"ב פ"ט תשובה ג) כתב וז"ל: שאלה. האם אפשר לומר נפילת אפים לאחר השקיעה. תשובה. אפשר לומר וידוי ונפילת אפים עד שלוש עשרה וחצי דקות לאחר השקיעה. ובמקורות כתב, אף שאין לומר נפילת אפים בבין השמשות, וכמ"ש באליהו רבה (סי' קלא ס"ק ח), וכן כתב בבא"ח בפרשת כי תשא (אות יד), וראה עוד בכה"ח (שם ס"ק נא), ע"ש, ומשום שצריך להזהר מאד שלא לעשות נפילת אפים בלילה, ודלא כה"ט ז"ש (ס"ק ח) שהתיר נפילת אפים עד שיהא לילה ודאי, מ"מ נראה שעד י"ג דקות וחצי אפשר להקל, וכמו שנתבאר בספר אול"צ תשובות ח"א (חאו"ח סי' כ וחיו"ד סי' י) שעד זמן זה הוי יום מעיקר הדין, אלא שמחמירים בו בדברים דאורייתא, ע"ש. ואמירת י"ג מיידות מותרת בבין השמשות, וכמ"ש בבא"ח (שם אות ח), וראה גם בכה"ח (שם ס"ק כז), ע"ש.

וב"ב מו"ר הראשל"צ בספרו ילקוט יוסף (סי' רלג סעי' ו) וכתב שם במקורות. הנה בבא"ח (פרשת כי תשא אות ח) כתב, אסור להזכיר שלש עשרה מדות בלילה, ולכן אותם המתפללים מנחה בסוף היום עם

אלא שכתב שהאומר פטום הקטורת אחר אשרי מציל מות מביתו, ורבנו חיים פלאגי' ז"ל בכה"ח (סי' יט, אות ט) העיר על דבריו שנוהגים לאמרו קודם תהלה לדוד וכתב עוד שצריך לאמרו מיושב ע"כ.

מנהג חברון לומר פרשת העקידה בכל יום גם במנחה. ובדברי רבנו האר"י ז"ל לא נזכר לאמרה, וכן הנהיג מו"ר המקובל האלקי כה"ר אליהו מני צוק"ל בק"ק בית יעקב חברון, וכן כתב רבנו מנחם די לונזאנו ז"ל בספרו שתי ידות (דיר חיים דף קב ע"ב) "ואני תרתי בלבי וראיתי כי הזמן היותר ראוי לומר פרשת העקידה הוא בזמן תפילת המנחה, אף על פי שראוי לאמרה גם בשחר, והיודע סוד זמן תפילת המנחה יכיר מייד כי כדברי כן הוא, וארמוז בקצרה: אמרו בזוהר: (חיי שרה קלב): צלותא דמנחה זמנא דדינא קשיא שרי בעלמא, ויצחק תיקן תפילת מנחה כנגד מדתו פחד יצחק שנאמר "ויצא יצחק לשוח בשדה", התבונן במלת בשדה שהוא לשון חורבה (רש"י יחזקאל כא, לב) וכמו שאמרו חז"ל יצחק קראו שדה (מדד תהלים פא, ב) והתבונן באמרו והנה גמלים באים ואף על פי שהדבר כפשוטו יש בו סוד, והרמז לכוחות הטומאה חילותיו של ס"מ שריו של עשו הנאחזים ונשפעים מפחד יצחק". ע"כ.

וכתב על זה מורנו הבא"ח בספרו עוד יוסף חי (פי' ויקהל אות ב) וז"ל: הרב בעל שתי ידות דן מעצמו טעם להכריח אישי ישראל לומר פרשת העקדה במנחה ג"כ ויש בה צורך יותר מזמן תפילת שחרית ויש חולקים עליו בזה וטעמא דידהו מסתבר טפי יען כי אמירת פרשת העקדה היא

יא. מורנו האריז"ל היה נזהר מאוד להתפלל תפילת המנחה בטלית ותפילין כסברת "שימושא רבא", וכן ראוי לכל אדם לעשות, ומי שקשה לו לפחות יזהר בעשרת ימי תשובה, והיה נזהר מאוד שלא להיות מעוטר בטלית ותפילין בעת שקיעת החמה, ותיכף היה מסירם מעל ראשו, והיה חושש בדבר זה מאוד טו. במנחה של

עיונים והארות

ואת התפירה היו חוטי הגידים מפסיקים ועוברים בתוך החריצים ממש מצד זה לצד זה, ובבוקר היה לובש שני זוגות תפילין דרש"י ור"ת, ובמנחה של שימושא רבא עכ"ל.

ועיין בהגהת מהר"י צמח על פרי עץ חיים (דף עד ע"ג) שכתב שהמרח"ו היה מניח תפילין דרבנו תם במנחה והיה שומע מאיזה אדם הברכה על תפילין דרש"י ואז היה מניח בלא ברכה. עכ"ד. ונראה דזהו בפרק מסוים בחייו ומסתמא דאחר כך היה לו שימושא רבא או דילמא מחמת חסרון כיס הניח ר"ת ומה שנהג לשמוע מאחר הברכה ע"פ הסוד זה אינו צריך אבל חסיד כמהרח"ו היה צריך לשמוע ברכה על אף דתפילין דר"ת הוא במקום גבוה והוא מוחין דאבא דאין מברכין עליהם.

והרב המופלא מהר"ח פאלג'י ז"ל בספרו כה"ח (ס"ו י"ט אות ד) כתב, דגם במנחה כבר נתפשט להניחם ביחד רש"י ור"ת ולא להפרידם, מכל מקום כיום בזמנינו נראה דבני התורה המתחסדים עם קונם מניחים רק תפילין דר"ת מהאי טעמא של רבנו האריז"ל שהניח ר"ת קודם שעשה תפילין של שימושא רבא. ועיין לג"ע החיד"א בברכ"י ומכתם לדוד דס"ל שניחו במנחה רק דר"ת ועיין לכה"ח הנזכר.

ומנהג ישתנינו מזמן מו"ר המקובל האלקי כמוה"ר מרדכי שרעבי זצוק"ל לברך על תפילין שימושא רבא ודלא כשיכיל עבדי (ח"ח דעה והשכל ס"ו ו' שאלה ח) שכתב שלא לברך.

שקיעת החמה, אם בעת שהגיעו לוידוי עבר קריאת המוגרב, שהוא בסוף י"ב שעות ממש, לא יאמרו י"ג מדות, אלא יאמרו וידי לבדו. ע"כ. ובשו"ת יחווה דעת הנ"ל כתב, שגם דעת הבא"ח שמוטר לומר י"ג מדות בתוך זמן בין השמשות, ומה שכתב בבא"ח דאחר קריאת המוגרב לא יאמרו י"ג מדות, אף על פי שעדיין הוא זמן בין השמשות, צ"ל דבשעור פורתא (דשש דקות וחצי לא דק) דכיון שהודה שמוטר לומר י"ג מדות בבין השמשות מאן פלג לן בין קודם קריאת המוגרב לאחר מכן. ועיין עוד במה שכתב בזה הרה"ג הנאמ"ן שליט"א בירחון אור תורה טבת תשמ"ו עמוד קס. ע"ש. ומה שכתב בספר נתיבי הלכה (עמוד מא) שזהו דוחק לפרש כן בדברי הבא"ח, הנה כבר העיר עליו מרן אאמו"ר (שליט"א) [זצוק"ל] בהסכמתו שבראש הספר, שמאחר ויש בנידון דידן כמה ספיקות וספקי ספיקות, שבין השמשות שלנו הוא יום, אם כן בודאי שאפשר לומר י"ג מדות בבין השמשות, ולמה נדחוק לפרש כוונת הרב בא"ח שלא כהלכה. ע"ש.

טו. **כתב** בשעה"כ (דף י' ע"ד דרוש ו') וז"ל: בענין תפילין דר"ת דע כי מורי ז"ל בתחילה היה מניח תפילין דרש"י ור"ת ביחד ומתפלל בהם תפילתו בשחרית כמו שכתוב בפרק הקומץ כי מקום יש בראש להניח בו ב' זוגות. ובמנחה לא היה מניח אלא תפילין דר"ת ואח"כ עשה זוג תפילין דרש"י כסברת שימושא רבא שהם אצבעים על אצבעים וחריצים שקועים עד מקום המעברתא באופן שיהיה כל בית ובית חלוק ומפורד מחברו,

עש"ק אין מניחין תפילין כלל טז.

עיונים והארות

שבקושי התירום, וכן כתב בשו"ת הרמ"ע מפאנו סי' ק"ז, ע"ש שהאריך בזה, וכן כתב בשו"ת ישכיל עבדי (חלק ח' דעה והשכל סי' ו' שאלה ח') שיש להמנע מזה, מ"מ כיום לא נזוהרים בזה, ומניחים בכל אופן תפילין דשמושא רבא, ואפשר שהטעם הוא משום שאינו מפורש בדברי האריז"ל לאסור לכל אדם להניחם. וראה עוד בבא"ח שם. ובספר עוד יוסף חי בסוף פרשת ויקהל.

ואף רשאי להניח תפילין אלו במקום שלא נהגו כן, ואין בזה משום לא תתגודדו, ולא מיבעיא לפי מה שיתבאר (להלן בפרק ה' בבאורים לתשובה י"א), שלדעת הרמב"ם אין לא תתגודדו אלא בשני בתי דינים, אלא אף להחולקים, כאן אין לחוש משום לא תתגודדו, שהרי אף אלו שלא מניחים תפילין במנחה, אינו משום שסוברים שאין להניח תפילין במנחה, אלא נהגו שלא להניחם משום שאין יכולים לשמור גוף נקי שלא להפיח בהם ושלא להסיח דעת מהם, וכמבואר בשו"ע בסי' ל"ז סעי' ב', ולכן אין בזה חשש משום לא תתגודדו. עכ"ל.

טז. בא"ח (ש"א פר' וירא אות כג) ז"ל: דוד כי הנהגין להתפלל מנחה בתפילין, לא יניחום במנחת ערב שבת, כי כבר נתנוצץ קדושת שבת שהוא עצמו אות, וכמ"ש רבינו חיד"א במחזיק ברכה סי' כ"ה בשם המקובל מהר"ם פאפיר"ש ז"ל ושומר אמונים ע"ש.

ועיין בשו"ת אול"צ (ח"ב פ"ג תשובה יב) ז"ל: שאלה. הנהגים להניח תפילין של שימושא רבא במנחה, האם יכולים לברך עליהם, והאם אפשר להניחן גם במקום שלא רגילים להניח תפילין אלו. תשובה. אפשר לברך על תפילין של שימושא רבא, ורשאי להניחם אף במקום שלא רגילים להניחם.

ובמקורות כתב, בשעה"כ דף י"ד ע"ד הביא שהאר"י ז"ל היה נוהג להניח בתפילת מנחה תפילין דרש"י כסברת שמושא רבא שהם אצבעיים על אצבעיים, וראה עוד בזה בבא"ח (פרשת וירא אות כג) ובכה"ח (סי' לז ס"ק י'), ע"ש. והנה הגאון רבי עובדיה הזאיה בעל ישכיל עבדי היה אומר שלא לברך על תפילין דשמושא רבא, משום שאין אנו משיגים אותם ומעלתם גבוהה מאד, ואין בכוחנו להמשיך על ידי הברכה את האור הנשפע ממדרגה שרומז לה תפילין דשימושא רבא, וכעין מה שאמרו בתפילין של ראש, כמו שכתב בבא"ח (שם אות כב), ע"ש. אולם נראה שכיון שתפילין דשמושא רבא עשויים ממש כתפילין דרש"י, אלא שגדולים אצבעיים על אצבעיים, א"כ לפי הפשט ודאי שאין מניעה מלברך עליהם, ולכן נראה שאין צריך להמנע מלברך עליהם.

ואע"פ שהחיד"א במחזיק ברכה (סי' לד אות ד) הביא שיש שחששו להניח תפילין דשמושא רבא משום שהם עליונים מאד, וכתבו בשם האר"י